

fugí dels moriscos recalcitants, ens parla del «murat castell, ple d'almugaves / e de gens braves / moltes esquadres, / *collerats*, lladres, / saltejadòs, / e robadors» «troba's cossari / pus celerat? / hi ha *collerat* / major traydor, / ni robador, / en Balaguer?» Aquí parla del Coll de Balaguer, entre Tortosa i Tarragona, el famosíssim niu dels saltejadors del Principat, i per això ja no diu *collerat*, ni *roder*, sinó *robador*

Eiximennis revela que els *collerats* eren moriscos revoltats o relapses en el mahometisme «Valencians —diu ell en el *Regiment de la C P*— sòts mesclats ab diversos infels --- fa mester que los *collerats* hi sien perseguits fins a la mort, e --- fa mester que, per seguretat de la terra, no permetets que los moros hagen ne porten negunes armes ofensives». És la contrapartida d'aqueixes precioses cartes de moriscos, que ens ha revelat la tesi doctoral de la Prof. Carme Barceló, on sota mil disfresses, com un leit motiv, quan no en termes oberts, es va repetint constantment la demanda d'armes a llurs protectors. També consten *collorados* refugiats en el regne de Granada, per un missatge dels nostres reis, en l'any 1405, intimant al rei de Granada, en to d'últimatum, que deixi de protegir-los.

I també *collerat* té una derivació ben paral·lela a la de *roder* tret de *rota* 'tropa indisciplinada'. Chabàs recull el mot *collera* en la frase *crim de collera*, d'un document valencià de 1428, així com en els Furs de València, amb l'aclariment «o de plagi»: com és sabut el ll. *plagium* era crim de robatori (en particular el fet de robar esclaus), i junt amb això, els Furs parlen de portar captius a terra de sarraïns, cosa que confirma l'atribució als moriscos mal sotmesos, que contínuament passaven gent a l'Àfrica, o d'Àfrica a València. Un hispanoàrab *qulla(ğ)rât* sembla ser simplement un plural aràbic en -ât del femení *qullaŕa* (d'on vindria cat. *collera*). Per a l'aplicació de l'abstracte colle. a cada un dels membres, cf. les *esquadres*, aplicat a cada un dels mossos d'esquadra, un *gendarme*, un *maquis*, un *escamot* 'membre dels escamots'. Ara bé, aquesta paraula mossàrab *qullaŕa* té una formació paral·lela a la del nostre *colla*, sinònim del fr.-oc. *rota*. Ja he explicat allí com pot ser la prolongació del ll. COLLARIA, plural de COLLARE, -ARIUM, nom vulgar del collar que juny o subjecta homes, gossos, bous etc ; i en particular l'argolla que endogala l'esclau. I que d'aquí vindria el sentit de 'unions, bandades de (moriscos) revoltosos, o suspects d'aplegar-se per a una revolta'.

L'origen de *roder*, derivat mossàrab del *rota* o RUP-TA gallo-romànic, fou un veritable duplicat semàntic i etimològic de la història dels *collerats*. Sota aquest terme vulgar de muntanyencs rebels i ensalvatgits dels nostres temps, s'oculta, doncs, un terme antiquíssim, preciosa relíquia decaïda de la València medieval.

DERIV : *Roderia*

¹ Veg R. Blasco Laguna, *Estudis de Lit. Val*, 1859-

1936, p. 67. —² Veg sobre el conjunt de què forma part, Sanchis Guarner, *El Sector Progressista de la Renaxença Valenciana*, p. 72. —³ No hi ha alternativa que es pugui pendre seriosament. Qui es fixi en compostos com *roda-món* o *roda-soques*,

¿fantasïaria potser un romànic ROTA-AREAM 'vaga per la rodalia' > mossàr. *rotaŕa* donant **rodera* d'on després *roder*? Combinació estirada pels cabells. I així com així també duria a una hipòtesi morisca, però aquesta seria sense base tangible enlloc. Quant a l'altre error, notem que és tan superficial i infundat dir que *roder* o els *routiers* francesos són derivats de *roda* i de *rodar* perquè són gent que roden d'una banda a l'altra, com ho seria pretendre, per la mateixa raó, que són derivats de ROTA i ROTARE els *routiers* francesos, itineraris navals o terrestres, i *roteiros* portuguesos id. (J. de Castro, c. 1500) i *derroteros* castellans, que també són per a gent que roda o viatja, com els mariners i traginadors de França i de Portugal, uns i altres derivats de RUPTA (fr. *route*, port *rota*, 'cami'), i no pas de ROTARE; o com ho fóra creure el mateix del mall. *roter* 'pagès muntanyenc, artigador' (que també roda molt, muntanya amunt i avall), i ve de RUPTA 'rompuda'. —⁴ En alguns punts *roder* ha sofert la influència de *rander*, -era, 'puntaire', i, en particular, de *rander* adv. 'arranat' ('volar *rander* a terra'). Sz. Gozalvo, *BSCC* xv, 263), i del seu primitiu *arran*: un *arrant* és un refugi al peu d'una roca en els vessants de l'Aitana (Tagarina, Callosa), un *arran* oït a Altea, Confrides, Parcent, Finestrat, Benimantell, Aigües (1963). Com que aquests refugis eren aprofitats per bandolers, hi hagué suma local amb *roder*: a Pedreguer ensenyen encara la «Cova 'l *Rander*», que m'explicaren com igual a 'roder', a propòsit de la cova (1963); i és possible que el nom de la «Casetta 'l *Rander*» del terme de Morella (1961), vingui del mateix nom, directament o indirecta.

Rodera, roderia, rodesa, rodet, rodeta, rodeter(a), rodeti, V. *roda Rodi, ròdic, V. roan Rodil, rodina, rodo, rodó, V. roda Rodo-, rododendron, rodoficia, V. rosa Ròdol, rodolada, rodoladís, -adissa, rodolaina, rodolaire, rodolament, rodolar, rodolí -nàire, rodolons, rodolós, rodolum* (no -lom), V. *rosa Rodomel, V. rosa Rodon, rodona, rodonejar, rodonell* (no -omell), *rodonenc, rodonesa, rodonir, -oniment, rodonxa, -oxo, -onxó, V. roda Rodor, rodorassa, rodoreda, V. roldor* No és *Rodosquers* sinó *Riu de Dosquers* (poblet *Dos Quers*) *Roec, roegar, -gó, V. rosegar Roent, roentar, roentejar, roentor, V. roig Ròfils*, n'indica bé *AlcM* l'etimologia anglesa *Rogació, V. rogativa*

⁵⁰ ROGALL, derivat d'un adjectiu pre-literari **roc*, *roga*, oc. *rauc*, provinent del ll. RAUCUS 'ronc, rogallós'. □ 1ª doc.: S. XIII

Ja en una glossa a *RMa*, aplicat al gos: *rogal de can* explicant un mot aràbic *ba²bara¹* (p. 38b); a la segona part, el verb *ba²bar* va traduït pel ll. *latrare* 'lladrar', i també glossat per «quando columbus rugit», o sigui 'parrupejar el colom' (*ba²bar* 'arrullar' *PAlc*). A les Glosses de Munic (c. 1400, que sovint contenen mots de la banda de Ribagorça) *rugay* (que Saroihandy, *RFgn* XXIII, 246, dóna com a exemple de y